

KONFERENCJA NAUKOWA: „GRODY EPOKI BRĄZU I WCZESNEJ EPOKI ŻELAZA –
GENEZA I FUNKCJA”

W dniach 12-13 października 1987 r. odbyła się we Wrocławiu międzynarodowa konferencja naukowa, zorganizowana przez Komisję Archeologiczną Oddziału PAN we Wrocławiu oraz Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, poświęcona zagadnieniom genezy i funkcji grodów epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na terenie środkowej Europy. Zasadniczym celem konferencji było skonfrontowanie osiągnięć w badaniach prowadzonych na terenie Śląska na nowo odkrytych osiedlach obronnych z początków epoki brązu oraz dawniej znanych i badanych z młodszego okresu tejże epoki, a także wczesnej epoki żelaza, z wynikami badań wykopaliskowych i studiów prowadzonych nad problematyką tych osiedli w krajach sąsiednich. Szczególnie ważną sprawą jest kwestia genezy i funkcji tych obiektów oraz odpowiedź na pytanie, czy te same czynniki w różnych okresach epoki brązu oraz we wczesnej epoce żelaza rozstrzygały o potrzebie wznoszenia osiedli obronnych oraz czy podobna była ich funkcja. Zagadnienia te były głównym tematem wszystkich wygłoszonych na konferencji referatów. Rozważano je na podstawie obecnego stanu źródeł i rozpoznania wspomnianych obiektów w różnych regionach ziem polskich oraz na terenie Czech, Moraw, Słowacji i NRD.

W trakcie obrad wywiązała się bardzo ożywiona dyskusja, wywołana treścią zawartą w przedstawionych referatach. Zwracano uwagę, iż pełniejszą odpowiedź na kwestie będące tematem obrad utrudnia nierównomierne rozpoznanie osiedli obronnych w różnych regionach Europy środkowej. Już jednak obecnie można było sformułować pewne wnioski. Podkreślano, że zarówno geneza, jak i funkcja tych obiektów były zróżnicowane w poszczególnych fazach ich istnienia, a także w rozmaitych regionach, w których je wznoszono. Nie wszystkie stanowiły trwałe centra osadnicze, lecz także stałe punkty obronne, np. na ważnych przejściach górskich, jak również osiedla o refugialnym charakterze. Zwrócono uwagę na rolę tych obiektów jako ośrodków kultu. W referatach zaprezentowane zostały również najnowsze wyniki badań wykopaliskowych, prowadzonych na osiedlach obronnych w Czechach, na Morawach, Słowacji i Śląsku, które znacznie wzbogacają źródła do ich poznania, i te wyniki stały się również przedmiotem dyskusji.

Na konferencji uczestniczyło 49 badaczy z różnych ośrodków krajowych oraz z Czechosłowacji i NRD. Otwarcia dokonała Przewodnicząca Wrocławskiego Oddziału PAN prof. dr Bogusława Jeżowska-Trzebiatowska. Wprowadzenie do tematyki obrad przedstawił przewodniczący Komisji Archeologicznej Oddziału PAN we Wrocławiu prof. dr Bogusław Gediga.

Obrady zostały rozpoczęte referatami poświęconymi osiedlom z początków epoki brązu na Górnym i Dolnym Śląsku, a tym samym problemom kształtowania się osadnictwa obronnego na tym terenie. Mgr E. Kunawicz-Kosińska z Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu zaprezentowała wyniki wieloletnich badań na osadzie obronnej w Nowej Cerekwi oraz stan rozpoznania osadnictwa wczesnobrązowego na Płaskowyżu Głubczyckim. Dr I. Lasak z Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawiła zagadnienia rozwoju społeczno-gospodarczego ludności wczesnego okresu epoki brązu na Dolnym Śląsku w świetle zmian osadniczych. Referat ten wywołał ożywioną dyskusję, w której trakcie starano się rozstrzygnąć, czy model osadnictwa obronnego mógł być wynikiem wyższych form organizacji społeczno-gospodarczej.

W kolejnych referatach zajmowano się zagadnieniami osadnictwa obronnego w zasięgu kultury pól popielnicowych. Dr J. Hrała z Instytutu Archeologii ČSAV w Pradze przedstawił wyniki badań na osiedlu obronnym w Velimie, w Czechach środkowych, rozważając na tej podstawie niezwykle interesujący problem funkcji tego obiektu. Osada obronna w Velimie mogła być miejscem wymiany lub ośrodkiem kultu, a może także jednym i drugim równocześnie?

Dr J. Chochorowski z Instytutu Archeologii UJ w Krakowie zajął się natomiast problemami genezy i funkcji rozległych osiedli obronnych ze schyłku HaB we wschodniej części Kotliny Karpackiej.

W kolejnych dwóch referatach (dr V. Furmanek i dr L. Velačik z Instytutu Archeologii SAV w Nitrze) omówione zostały osiedla obronne kultury kyjatyckiej i łużyckiej oraz dokonano porównania osiedli obronnych ze starszego i późnego okresu epoki brązu na terenie Słowacji w aspekcie ich genezy oraz funkcji. Zagadnienie powstania, rozwoju i funkcji osiedli obronnych w zachodniej strefie kultury łużyckiej przedstawił dr D. W. Buck z Muzeum w Poczdamie (Museum für Ur- und Frühgeschichte), a zasłużony badacz teje problematyki, prof. dr W. Coblenz z Drezna, zajął się szczegółową analizą osiedli obronnych ludności kultury łużyckiej na terenie Saksonii w aspekcie ich roli w życiu gospodarczym i społecznym. Problem społeczno-ekonomicznej roli grodów typu biskupińskiego przedstawiony został w referacie dr. A. Hardinga (Uniwersytet w Durham) i doc. dr. J. Ostoja-Zagórskiego (Zakład Archeologii Wielkopolski IHKM PAN w Poznaniu). W wystąpieniu tym zwrócono także uwagę na kwestie wierzeniowe i związane z nimi założenia kultowe w formie kręgu glinianego na grodzisku kultury łużyckiej w Sobiejuchach. Mgr S. Wesolowski (Pracownia Archeologiczna ZAN IHKM PAN w Szczecinie) przedstawił następnie obszerny referat poświęcony zagadnieniom powstawania i rozwoju grodów kultury łużyckiej u ujścia Odry.

Ożywioną dyskusję wywołał referat mgr. A. Mierzwińskiego z Zakładu Archeologii Nadodrza IHKM PAN we Wrocławiu. Autor, dokonawszy szczegółowej analizy stanu rozpoznania tych obiektów, przedstawił nowy pogląd na kwestię ich funkcji. Twierdził ponadto, że grody były jedną z form osadnictwa oraz że nie ma dowodów, iż poza rolą refugium pełniły jakieś inne, dodatkowe funkcje niż osady otwarte. Dyskutanci bronili natomiast koncepcji wyjątkowej roli tych obiektów jako centrów społecznych i gospodarczych.

W dwóch ostatnich referatach rozważano zagadnienia osiedli obronnych na terenie Moraw. Przedstawiono zatem kwestię roli tych obiektów w strukturze osadniczej i ekonomiczno-społecznej (dr V. Dohnal z Muzeum w Ołomuńcu) oraz funkcję badanego aktualnie grodu w Błučinie (dr M. Salaš z Morawskiego Muzeum w Brnie).

Na zakończenie obrad zabrał głos dr E. Plesl z Instytutu Archeologii ČSAV w Pradze, dokonując analizy tez przedstawionych w referatach, jak i będących owocem toczącej się dyskusji. Wyniki tej konferencji na tle dotychczasowych badań nad osiedlami obronnymi epoki brązu i wczesnej epoki żelaza zostały uznane za ważny krok naprzód oraz przyczyniły się do postawienia nowych problemów przed badaczami tej epoki.

Dość należy, że obradom towarzyszyła wystawa przedstawiająca materiały z dotychczasowych badań na wczesnobrązowych osadach obronnych w Nowej Cerekwi i Radłowicach. Wystawa, organizowana przez Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, wzbudziła duże zainteresowanie wśród uczestników Konferencji.

Elżbieta Kłosińska